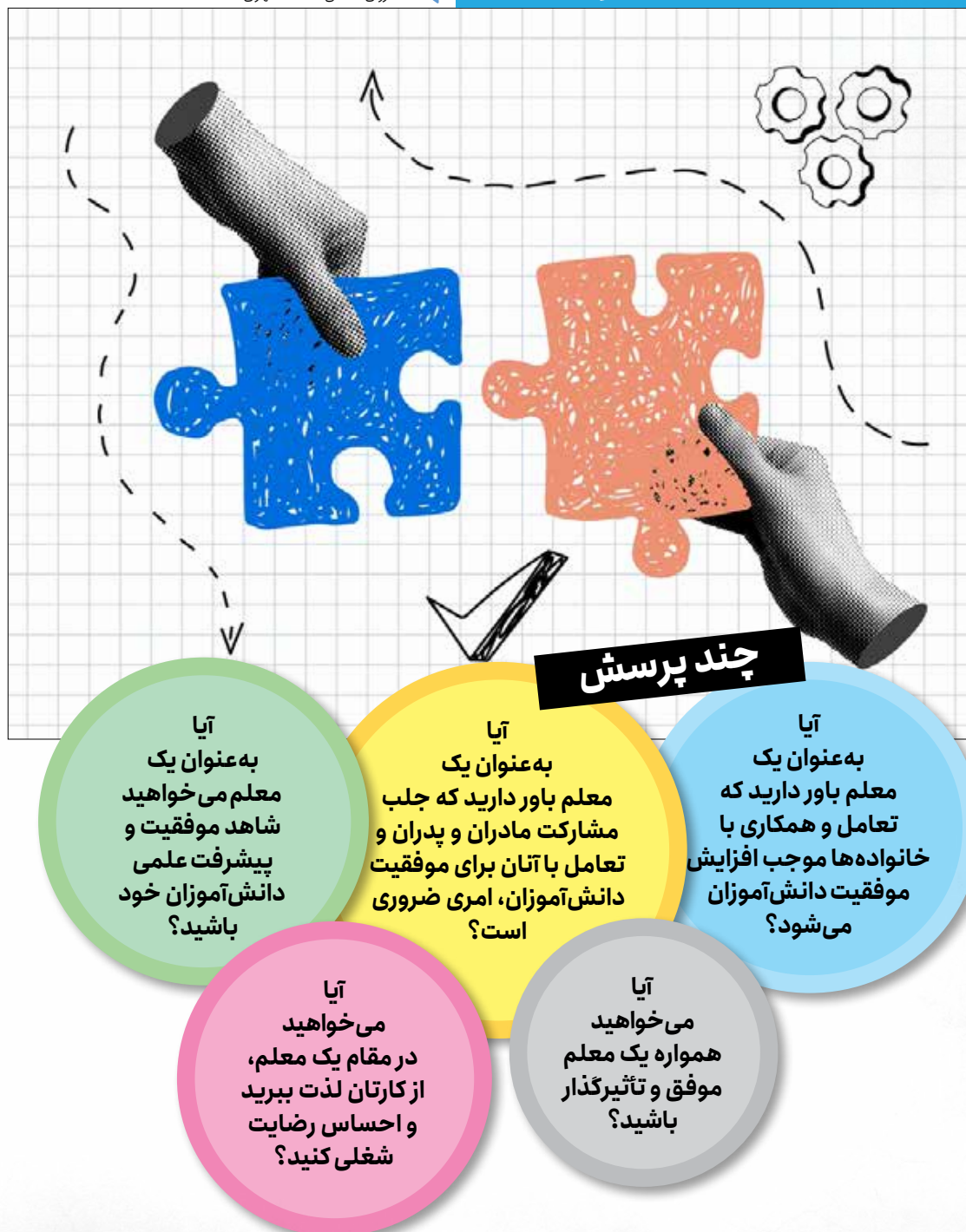

تعامل و همکاری معلمان با خانواده‌ها: اهمیت و ضرورت

دکتر احمد به‌پژوه

استاد روان‌شناسی دانشگاه تهران

«آینده ایران به دست معلمان رقم می‌خورد»

مقدمه

به باور همه دانشمندان و کارشناسان، تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان، دشوارترین، پیچیده‌ترین، ظریف‌ترین و ارزشمندترین امور قلمداد می‌شود و در این ارتباط دو نهاد مقدس خانواده و مدرسه، مهم‌ترین نهادهای آموزشی و پرورشی محسوب شده و مادران و پدران از سویی و معلمان و مربیان از سوی دیگر تأثیرگذارترین عوامل بر تربیت و رشد انسان به شمار می‌آیند. ازاین‌رو، معلمان و مربیان در مدرسه و مادران و پدران در خانه، به‌عنوان مهم‌ترین عامل انسانی، مسئولیتی عظیم و حساس به عهده دارند. تعامل و همکاری مؤثر معلمان با خانواده‌ها، نه‌تنها برای افزایش یادگیری و موفقیت دانش‌آموزان مهم و ضروری است، بلکه یک عامل مهم در بهزیستی روانی، رضایت شغلی و موفقیت یک معلم محسوب می‌شود. تحقیقات نشان داده است که همکاری معنادار معلمان با مادران و پدران و نیز خانه با مدرسه موجب می‌شود دانش‌آموزان به رشد لازم نایل آیند و از نظر تحصیلی و یادگیری موفق شوند، به‌طور منظم‌تری در مدرسه حضور یابند، نسبت به مدرسه بیشتر علاقه‌مند شوند و مشکلات انضباطی کمتری در داخل و بیرون کلاس و مدرسه داشته باشند (مپ، کارور و لندر، ۲۰۱۷).

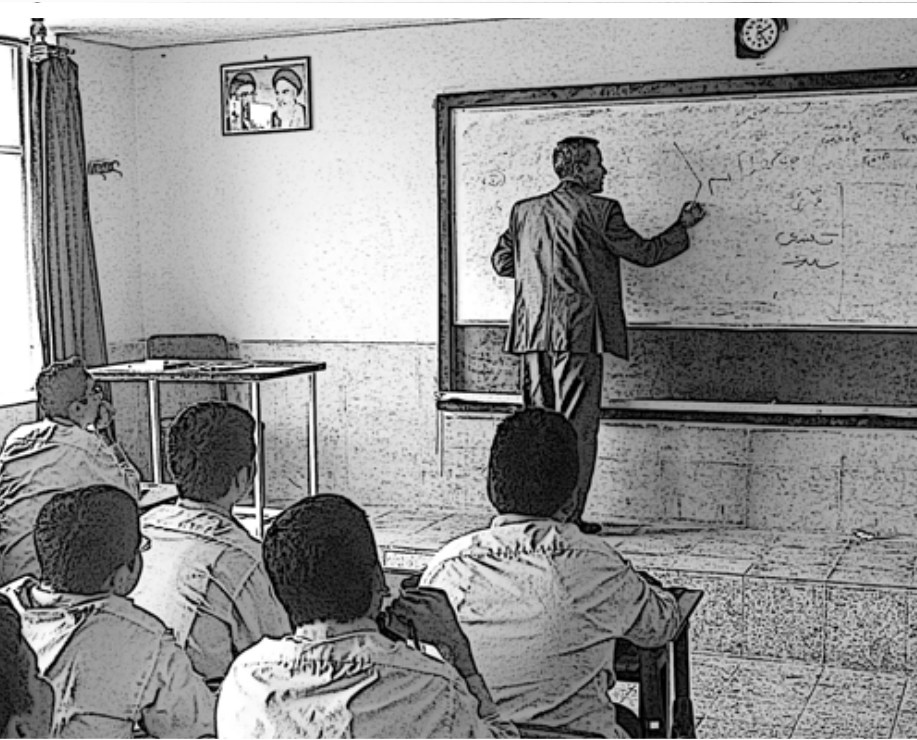
آموزشی دور نگه داشت! به‌جای این‌که از آنها به‌عنوان همراه و همکار در رسیدن به هدف‌های آموزشی و یادگیری استقبال کنند. همچنین برخی از مدرسه‌ها، مشارکت را فقط مشارکت مالی می‌دانند و بر مشارکت و همکاری‌های گروه خاصی از خانواده‌ها، تمرکز می‌کنند؛ خانواده‌هایی که استطاعت مالی و زمان کافی دارند یا می‌توانند در مدرسه حضور داشته باشند. ازاین‌رو، لازم است دربارهٔ شیوه‌های تفکر قدیمی در مورد خانواده‌ها و نقشی که اعضای خانواده در تربیت فرزندان‌شان دارند، تجدید نظر شود (مپ، کارور و لندر، ۲۰۱۷).

گفتنی است که برخی از خانواده‌ها نمی‌توانند در برنامه‌های مربوط به مادران و پدران و فعالیت‌های مدرسه شرکت کنند، در جلسات انجمن اولیا و مربیان مدرسه حضور یابند، برای کمک مالی به مدرسه، غذا بپزند و اهدا کنند یا در بازی‌ها یا اردوها و گردش‌های علمی مدرسه فعالیت نمایند. عوامل بسیاری وجود دارد که شرکت خانواده‌ها در این‌گونه فعالیت‌های مرسوم را مشکل می‌کند، از زندگی کردن دور از مدرسه و نداشتن وسیلهٔ نقلیه برای دسترسی آسان به مدرسه گرفته تا مشکلات مربوط به اشتغال که موجب عدم مشارکت در

برخی از معلمان این سؤال را مطرح می‌کنند که اگر مدیریت مدرسه و فضای آموزشی از نظر جلب مشارکت خانواده‌ها، مشتاق و حمایت‌گر نباشد، چه باید کرد؟ پاسخ این است که اگر مدیریت مدرسه شما از مشارکت خانواده‌ها حمایت نکند، هنوز مسئولیت شما به‌عنوان یک معلم نقش‌آفرین خاتمه نیافته است و همکاری شما با خانواده‌ها، ارزش دنبال کردن را دارد. اگرچه باید اعتراف کرد که جلب همکاری خانواده‌ها، بدون حمایت و وجود فرهنگ سازمانی خیلی دشوار است، شما هنوز می‌توانید خودتان این کار را آگاهانه و مبتکرانه انجام دهید تا روابطی بر پایهٔ اعتماد و احترام را با خانواده‌های دانش‌آموزانی که به آنها تدریس می‌کنید، ایجاد نمایید. یادتان باشد که تغییر، همیشه از بالا شروع نمی‌شود. بدون تردید مشارکت خانواده‌ها، می‌تواند تأثیر عمیقی بر تغییر ذهنیت مدیریت مدرسه شما داشته باشد و اثربخشی شما به‌عنوان یک معلم، از طریق این‌گونه مشارکت‌ها و همکاری‌ها نشان داده خواهد شد.

متأسفانه در برخی مدارس استقبال چندانی از مشارکت و همراهی اولیا به عمل نمی‌آید و بعضی از مدرسه‌ها، خانواده‌ها را به عنوان کسانی می‌بینند که باید آنها را از فعالیت‌های

با این تأثیرات متعددی که برشمردیم، باور داریم که جلب مشارکت مادران و پدران برای موفقیت‌های بلندمدت و کوتاه‌مدت دانش‌آموزان توسط معلمان، امری ضروری است و در شرایط کنونی، به‌ویژه وجود عوامل مزاحم و فضای مجازی، ضرورت همکاری و ارتباط متقابل اولیا با مربیان و مربیان با اولیا بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. گفتنی است که بیشتر معلمان با خانواده‌ها و دانش‌آموزان با فرهنگ‌ها، زبان و پیشینهٔ گوناگون روبه‌رو هستند و در نتیجه، مهم‌ترین چالش معلمان برقراری رابطه با این‌گونه خانواده‌هاست. باوجوداین، می‌دانیم که چنین تنوع و تکثر فرهنگی، فرصت‌ها و منافع زیادی به ارمغان می‌آورد و نیز مشکلات خاص خود را از نظر مشارکت مؤثر خانواده‌ها ایجاد می‌کند. بنابراین، در این مقاله این‌گونه چالش‌ها و مشکلات مورد توجه قرار گرفته و راهکارها و راهبردهای مؤثری ارائه شده است. به‌طورکلی، هدف این است که به شما معلمان کمک شود تا همکاری و مشارکت خانواده‌ها را جلب کنید و در نتیجه موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان و موفقیت خود شما به‌عنوان یک معلم تضمین شود و مورد حمایت قرار گیرد.

فعالیت‌های مدرسه می‌شود. با وجود این، اگر این گروه از اولیا نتوانند در برنامه‌های مدرسه شرکت کنند، به این معنا نیست که آنها نمی‌خواهند مشارکت کنند یا این که آنها نمی‌خواهند در موفقیت تحصیلی فرزندانشان سهیم باشند. بنابراین توصیه می‌شود در هر صورت معلمان از خانواده‌ها استقبال کنند، با آنها با احترام رفتار کنند و آنها را در فرایند برنامه‌های مدرسه، به ویژه فعالیت‌های فوق برنامه قرار دهند و طوری عمل کنند که خانواده‌ها متوجه شوند که مشارکت آنها برای معلمان، اهمیت دارد.

همه معلمان می‌خواهند تأثیرگذار باشند

باور داریم که همه معلمان می‌خواهند تأثیرگذار باشند و احساس مؤثر بودن کنند. اکثر معلمان بیشتر از هرکسی به آینده ایران فکر می‌کنند و می‌خواهند پیشرفت علمی، رشدی و اجتماعی دانش‌آموزان خود را تأمین کنند. معلمان هنگامی احساس خوب بودن و موفقیت می‌کنند که:

◀ دانش‌آموزان آن چه را در کلاس یاد می‌گیرند، به کار برند و از خود شور و شوق نشان دهند و برای تمرین آن چه که یاد گرفته‌اند، رغبت داشته باشند.

◀ همه دانش‌آموزان از نظر معیارهای علمی، اجتماعی و عاطفی رشد کنند و به رشد همه جانبه نایل شوند.

◀ دانش‌آموزان با همسالان خود، معلمان خود و تمام کسانی که در مدرسه‌شان حضور دارند و اعضای خانواده خود با احترام رفتار کنند.

بنابراین، برای این که معلمان بهترین نتایج ممکن را کسب کنند، نیاز دارند:

◀ مدرسه آنها توسط مدیری اداره شود که واجد صلاحیت‌های لازم باشد.

◀ همکاری مسئول، متخصص، متعهد و

باصلاحیت داشته باشند.

◀ از راهنمایی‌ها و مشاوره‌های آموزشی و حمایت‌های مطلوب برخوردار شوند.

◀ با خانواده‌ها و همکاران خود در مدرسه ارتباط مؤثری برقرار کنند.

جلوه‌های گوناگون تعامل خانواده‌ها با معلمان

هر کدام از ما معلمان، یک سرگذشت متفاوت، پیشینه متفاوت و تجربه‌های متفاوت در زمینه همکاری با خانواده‌ها داشته و داریم. برای مثال، شاید برخی از خانواده‌های دانش‌آموزان شما، دائم در کلاس‌داری به شما کمک می‌کنند، شاید برخی از آنها هرگز مداخله نکنند، شاید شما یک گفت‌وگو یا تعامل خوشایندی با والدین دانش‌آموزان خود دارید و یا شاید شما هم‌اکنون آن زمان را به یاد می‌آورید که والدین یکی از دانش‌آموزان به سر شما داد و فریاد کشید و یا در جلسه‌ای که

مدتی پیش تنظیم کرده بودید، شرکت نکرد. همچنین خانواده‌هایی هستند که به تماس تلفنی شما پاسخ ن داده یا به امور تحصیلی فرزندشان اهمیت نمی‌دهند. اما شما خوب می‌دانید که اکثر خانواده‌ها قدردان زحمات معلمان هستند و به شکل‌های گوناگون تلاش‌های آنان را تحسین می‌کنند. بدون تردید این گونه خاطره‌ها، بر دیدگاه‌های معلمان تأثیر می‌گذارد و زمانی که ما از شما می‌خواهیم درباره نقشی که مادران و پدران می‌توانند در کلاس شما ایفا کنند، فکر کنید، این گونه خاطره‌ها در ذهنتان زنده می‌شود. در هر حال معلمان باید بپذیرند که نخستین آموزشگاه و پرورشگاه دانش‌آموزان، خانواده است و همه مادران و پدران، امیدها و آرزوهایی برای فرزندانشان دارند و بهترین‌ها را برای آنان می‌خواهند و از یادگیری فرزندانشان حمایت می‌کنند.

حمایت کنند (به پژوه، ۱۴۰۰؛ ۱۴۰۲ دو نمونه

پرسشنامه نیازسنجی معرفی شده است).

۲) اندیشیدن بر پایه نقاط قوت خانواده‌ها: این شیوه تفکر ما را به سمت دیدگاهی می‌برد که اغلب از آن به عنوان تفکر مبتنی بر نقاط قوت یا بر پایه امتیاز یاد می‌شود. مادران و پدران، اطلاعات و ظرفیت‌های فوق‌العاده‌ای دارند که می‌توانند در یادگیری و رشد کودکانشان سهیم شوند. مهم نیست اگر برخی از خانواده‌های ما تحصیلات رسمی کمی دارند یا خیلی کم به زبان فارسی حرف می‌زنند (در مناطق دو یا چند زبانه)، بلکه آنها گنج فوق‌العاده‌ای از مهارت‌ها را دارند که مدارس اکثر اوقات به آنها توجه نمی‌کنند، به آنها احترام نمی‌گذارند یا مورد استفاده قرار نمی‌دهند.

۳) به معلمان و مدیران توصیه می‌شود مثال جعبه ابزار را در نظر بگیرند؛ هر کسی یک جعبه ابزار دارد، اما جعبه ابزار ما متفاوت است. ابزاری که شما به عنوان یک معلم در جعبه ابزار خود دارید، متفاوت از ابزاری هستند که خانواده‌ها دارا می‌باشند، از این رو، با به اشتراک گذاشتن آنها، ما یک نظام حمایتی شگفت‌انگیزی را برای کودکان ایجاد می‌کنیم. توجه به ارزش جعبه ابزار اشخاص و توجه به مهارت‌ها و اطلاعات آنها، بدین معنا است که یک ذهنیت مبتنی بر نقاط قوت را ایجاد کرده‌ایم.

۴) همان‌طور که در مقدمه بیان شد، خانواده‌ها می‌توانند به شما کمک کنند تا شما موفق و بهترین معلم شوید و کار شما را آسان‌تر کنند. خانواده‌های شما گنجینه‌ای از اطلاعات را درباره فرزندان‌شان دارند، مانند ویژگی‌های شخصیتی، عادت‌های یادگیری و علایق آنها، موضوعاتی که از آنها لذت می‌برند

به آسانی حل می‌شود.

➔ حالت دفاعی میان خانه و مدرسه تغییر یابد و طرز تفکر ما و آنها درهم شکسته شود!

تحقیقات در این زمینه نتایج شگفت‌انگیزی را گزارش کرده‌اند؛ همکاری‌های معنادار معلمان با مادران و پدران کمک می‌کند تا دانش‌آموزان از نظر تحصیلی و اجتماعی موفق‌تر شوند. مپ، کارور و لندر (۲۰۰۲) گزارش کرده‌اند که وقتی مادران و پدران در برنامه‌ها و فعالیت‌های مدرسه مشارکت می‌کنند، فرزندان آنها موفق‌تر می‌شوند و به‌طور خاص:

- ➔ موفقیت تحصیلی فرزندان بیشتر می‌شود و نمرات آنها بالا می‌رود؛
- ➔ فرزندان آنها به‌طور منظم‌تری در مدرسه و کلاس‌ها حضور می‌یابند؛
- ➔ بیشتر احتمال دارد که فرزندان آنها ادامه تحصیل دهند و به دانشگاه بروند؛
- ➔ فرزندان آنها نسبت به مدرسه و یادگیری بیشتر علاقه‌مند می‌شوند؛
- ➔ فرزندان آنها مشکلات انضباطی کمتری در داخل و بیرون کلاس خواهند داشت.

چند توصیه مهم به معلمان و مدیران

در این بخش به معلمان و مدیران توصیه می‌شود چه کارهایی انجام دهند و از انجام چه کارهایی اجتناب نمایند تا در مسیر جلب مشارکت خانواده‌ها موفق شوند و از کار خود لذت ببرند:

۱) به معلمان و مدیران توصیه می‌شود بر اساس نیازسنجی قبلی نسبت به برنامه‌ریزی آموزش خانواده بپردازند و زمان برگزاری برنامه‌ها را متناسب با شرایط خانواده‌ها تنظیم کنند. همچنین توصیه می‌شود برنامه‌های همکاری با خانواده‌ها را در مدرسه‌شان توسعه دهند و از برنامه‌های انجمن اولیا و مربیان

پیامدهای تعامل و همکاری معلمان با خانواده‌ها

تعامل و همکاری مؤثر معلمان با خانواده‌ها موجب می‌شود:

- ➔ شما به عنوان یک معلم، احساس موفقیت کنید.
- ➔ احساس تنها بودن شما به عنوان یک معلم کاهش یابد؛ زیرا خانواده‌های دانش‌آموزان به عنوان کسانی که کار شما و موفقیت دانش‌آموزان را حمایت می‌کنند، می‌توانند به عنوان یک منبع قدرت برای شما عمل نمایند.
- ➔ از سلسله‌مراتب طبقات اجتماعی و موانعی که در طول تاریخ وجود داشته و موجب عدم برقراری رابطه سالم و احترام‌آمیز میان خانواده و مدرسه شده است، جلوگیری کند.
- ➔ احترام و اعتماد دوطرفه بین خانه و مدرسه ایجاد شود، به‌ویژه هنگامی که چالش‌هایی پدید می‌آید، از این طریق

و حتی موضوعاتی که آنها را عصبانی می‌کند و اموری که دوست دارند و یا دوست ندارند و همه این اطلاعات برای شما در فرایند تدریس کمک‌کننده و ارزشمند است.

۵ اگر می‌خواهید همکاری مؤثری با خانواده‌ها داشته باشید، شناسایی و بهره‌مندی از این گنجینه اطلاعات که خانواده‌های دانش‌آموزان ما دارند و روش‌های گوناگونی که آنها می‌توانند به طور مثبتی در تحصیل فرزندانشان سهیم شوند، امری ضروری است. خانواده‌های ما بخشی از راه حل

هستند، نه قسمتی از مشکل! و ما معلمان باید خانواده‌ها را با مثبت‌نگری به عنوان همکاران و تولیدکنندگان فرصت‌های آموزشی که ما برای همه دانش‌آموزانمان می‌خواهیم، قلمداد کنیم و شعار ما این باشد: «والدین به عنوان همراهان و همکاران آموزشی» (Parents As Partners).
۶ به معلمان و مدیران توصیه می‌شود درباره روش‌های جدیدی در مورد خانواده و نقشی که اعضای خانواده در تربیت فرزندانشان دارند بیندیشند. ما به عنوان معلم، همیشه باید به دنبال همکاری خانواده‌ها، معلمان دیگر و کارکنان

اداری باشیم. هدف ما این است که همه عوامل تربیتی باید دست به دست هم دهیم به مهر تا فرصت‌های یادگیری و تحصیلی مطلوبی برای دانش‌آموزان فراهم شود.

۷ به معلمان و مدیران توصیه می‌شود با خانواده‌ها قرار ملاقات بگذارند و در طول سال تحصیلی با آنها رابطه برقرار کنند و از روش‌های گوناگون، مانند برگزاری جلسه آموزش انفرادی، جلسه‌های گروهی، ارسال دعوت‌نامه، بازدید منزل و تماس تلفنی استفاده کنند.

۸ به معلمان و مدیران توصیه می‌شود برای کسب اطلاعات بیشتر کتاب همکاری مؤثر معلمان با خانواده‌ها: روش‌های جلب مشارکت مادران و پدران برای موفقیت دانش‌آموزان را با دقت مطالعه کنند (مپ، کارور و لندر، ۲۰۱۷).

منابع

- به‌پژوه، احمد (۱۴۰۰). معلم موفق کیست؟ در کتاب مپ، کارن؛ کارور، الین و لندر، جسیکا (۲۰۱۷). همکاری مؤثر معلمان با خانواده‌ها: روش‌های جلب مشارکت مادران و پدران برای موفقیت دانش‌آموزان، ترجمه احمد به‌پژوه، زهرا جمشیدی بورخانی و سید رضا افتخاری (۱۴۰۰). تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- به‌پژوه، احمد (۱۴۰۰). رهنمودهای مهم برای برنامه‌ریزان و مدرسان آموزش خانواده (پیوست هفتم) در کتاب اصول برقراری رابطه انسانی با کودک و نوجوان (چاپ دوازدهم). تهران: نشر دانژه.
- به‌پژوه، احمد (۱۴۰۰). نقش‌ها و وظایف معلم (پیوست اول) در کتاب هوواری، روی و فیشتر، پام (۲۰۰۵). دانش‌آموزان با مشکلات عاطفی و رفتاری: راهنمای معلم (چاپ سوم). ترجمه احمد به‌پژوه و هادی هاشمی رزینی (۱۴۰۰). تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- به‌پژوه، احمد (۱۴۰۲). راهنمای مدرسان آموزش خانواده (فصل نوزدهم) در کتاب خانواده و کودکان با نیازهای ویژه (چاپ پنجم). تهران: انتشارات آوای نور.
- مپ، کارن؛ کارور، الین و لندر، جسیکا (۲۰۱۷). همکاری مؤثر معلمان با خانواده‌ها: روش‌های جلب مشارکت مادران و پدران برای موفقیت دانش‌آموزان، ترجمه احمد به‌پژوه، زهرا جمشیدی بورخانی و سید رضا افتخاری (۱۴۰۰). تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
- مجدفر، مرتضی و قائمی، فاطمه (۱۴۰۲). حال خوب یادگیری: داستان‌های واقعی از نغمه‌های عشق معلمان جهان، تهران: انتشارات پیشگامان پژوهش مدارس.

سخن پایانی

باور داریم معلمان و مربیان، این توانمندی را دارند که امروز و فردای ایران را بسازند و کودکان و نوجوانان کشورمان را بهتر آموزش دهند. بدیهی است که این مهم، با ایجاد فضای همکاری میان مدرسه و خانواده‌ها و این باور که معلمان و کارکنان مدرسه و خانواده‌ها، خودشان را به طور یکسان و به عنوان اعضای یک گروه آموزشی ببینند و با تمام نیرو با یکدیگر همکاری کنند تا فرصت‌های آموزشی بدیع و دست اول را برای همه دانش‌آموزان فراهم کنند، تحقق می‌یابد. از شما معلمان و مدیران عزیز درخواست می‌شود وقتی این مقاله را می‌خوانید یک ذهن باز و پذیرا داشته باشید و راهبردهای آن را به کار برید. بدانید معلمان مهم‌ترین عامل تأثیرگذار در نظام آموزش و پرورش هستند و تمام برنامه‌ها تحت تأثیر ارزش‌ها و باورهای آنان است، به امید فرادهای بهتر.